

ПОЛЕТЪТ НА

ДУШАТА ЧОВЕШКА

или Евангелието в едно стихотворение

"Да бих имал крила като на гълъб!
Щях да отлеля, да си почина...
Щях да ускоря бягството
си от вихъра и от бурята."
Псалом 55:6,8

Двойната оптика на стихотворението

При първи прочит на "Две хубави очи" на Яворов сякаш оставаме с впечатлението, че стихотворението изгражда един основен образ - този именно - на двете хубави очи, изведен в самото заглавие и още чрез него приковаващ вниманието. Изглежда, че творбата започва и завършва с тяхното описание и е съсредоточена изцяло върху тях. Но при едно по-внимателно вникване в нея ясно се оформя друг, невидимо втъкан образ - този на други две очи, които присъстват дискретно, защото сами поставят себе си в сянката на прожектора - очите на гледащия, или на лирическия говорител, както би го нарекла литературната критика. Те са дотолкова погълнати от хармонията на двете хубави очи и от тревогата си за тях, че нито за момент не назовават себе си и като че ли "забравят" за съществуването си. Точно с това обаче стават интересни за нас - тъй като на практика цялото действие на стихотворението се извършва в тях и това постепенно ни води до осъзнаването, че те са основният му образ или поне че има два образа, които са еднакво важни, макар и по различен начин. Творбата представлява

поглед към двете хубави очи през тези на несъществуващото аз и е изградена върху двойна оптика, въртяща се около два центъра. Фокусът се премества от единия към другия и текстът функционира на две нива, докато в крайна сметка ги слива в едно.

Двата именно плана - на очите, които гледат, и на очите, които биват гледани, както и тяхното сливане, ще ни интересуват тук, защото това произведение на Яворов, мисля, видяно по такъв начин, е изключително благодатна почва да преразкажем накратко Евангелието на езика на художественото възприятие и може би така да отправим посланията му, макар и в сбита форма, към обитателите на света на изкуството. За целта това, което ще ни се случи тук, е явление на интертекстуалност, при което два текста се допират под някаква форма в нечие съзнание, като самият анализ при подобни ситуации е прието да се нарича интертекст.

Анацикличните стихотворения

По силата на своите особености тази кратка творба попада в числото на така наречените анациклични стихотворения, за които е характерна огледалната симетрия между първата и втората им половина. От средата до

края им думите в тях се повтарят в обратна последователност спрямо тази от началото до средата. Писането на такива стихотворения се смята за изключително трудно и обикновено се среща, при това не често, в творчеството на автори, стремящи се да демонстрират виртуозно боравене с езика. За българската поезия съвсем не е обичайно явление и ако изобщо "Две хубави очи" е категоризирано като анациклично, то е, защото на отделните стихове в него, редуващи се в обратна последователност във втората половина на творбата, се гледа като на цели думи. Има обаче и още нещо, което остава уникална специфика на това иначе прието за анациклично произведение. В самата сърцевина на текста се концентрира напрежението и се появява дума, която не преповтаря, а сама го изтласква в обратна посока, предизвиква преобръщането му и го заставя да се устреми към първоначалното си състояние на покой.

Анацикличната форма с други думи в случая е смислово обусловена и дори изглежда единствената възможна. Ако "нормалните" стихотворения от такъв характер противят "спокойно" и нищо не "предизвиква" пренаписването им в обратна последователност, просто се

борави с виртуозната форма, текстът стига донякъде и след това "завива" отбратно, то в случая с Яворов виртуозността се явява необходимост, находка, по необходимост гениална, която разрешава проблема със смисъла на текста. Формата идва като последица, не като цел. Гениалността е в някакъв смисъл заложена в нелогиката на творбата, вътрешноприсъща и жизнено необходима, за да може тя да не "загине" на един определен свой етап. Фактът, че Яворов - върхът на българската поезия - не посяга никога повече към анацикличната форма, предполага, че наистина не тя го е интересувала сама по себе си, а вероятно за смисъла, вложен в това стихотворение, е изпитал необходимост именно от нея.

Приликата с Библията

Удивително е сходството с библиската проблематика. (И кой би могъл да твърди със сигурност, че това стихотворение не се е родило наистина под вдъхновението на Божия Дух, предвид уникалните му особености?) Най-общо казано, тук можем да видим един хиперконцентриран преразказ на историята на човешката раса - такава, каквато я намираме в Божието Слово, на великата борба

между силите на светлината и мрака, както и на нейното разрешение чрез изкупителния план на Бога в лицето на Спасителя Христос. Първоначалната картина в творбата описва "душата на дете", през чиито очи струи светлина ("лъчи"), "музика", хармония, чистота... Тези очи не са измъчвани от желанията на аза - "не искат и не обещават", през тях гледа вечността, създадени са, за да бъдат съзерцавани.

Такъв е и разказът на библиската история - Бог създава човека "по Свой образ и подобие" - гледайки него, Той се оглежда в нещо като самия Себе Си, макар и в по-малък мащаб, между очите на човека и Твореца му съществува интимна, дълбока връзка. Хармонията и вечността на Единия се откроява в другия.

"Душата ми се моли" се стреми към "душата на дете" в произведението на Яворов поради някакво допълване или сходство, подразбиращо се от текста. Предполага се, че реалният образ, стоящ зад двете хубави очи, е този на Мина, но всякакви асоциации между творческата и действителната реалност са в крайна сметка спекулативни и отъждествяването между художествените и реалните образи е насилствено. И все пак, макар и условна, биографичната асоциация с ангелическия об-

раз на Мина витае над стихотворението и началната му картина внушава усещането за небесна атмосфера.

Обратът

Следва обаче рязко, остро прокъсване на тази действителност и нейната хармония: "Страсти и неволи ще хвърлят утре върху тях булото на срам и грях." Шест пъти, изключително наситено, е употребен съгласният звук р, който до този момент изобщо не се появява и който поражда усещане за страховитост. В комбинация с него звучи заплашително и учестената употреба на с и х - "страсти", "хвърлят", "върху", "срам", "грях"... Булото по подразбиране е булото на мрака, който прогонва "лъчите", т. е. светлината. Картината се спуска в бъдеще време - "ще хвърлят", т. е. тя има хипотетичен характер, характер на видение, не се случва в реалността и следователно се състои в очите, които гледат, а не в "двете хубави очи", или поне не все още... Докато хубавите очи са в някакъв смисъл статични, те са по-скоро картина за съзерцаване, в очите, които ги гледат, има динамика. Те "виждат" нещо, в тях се извършва драматично и интензивно движение, предусещат появата на някакъв образ кошмар - и реал-